

KÖZVÉLEMÉNY- KUTATÁS AZ EMBERI JOGOK FONTOSSÁGÁRÓL ÉS ISMERTSÉGÉRŐL MAGYARORSZÁGON

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	2
Az Emberi Jogok Világnapja és magyarországi környezete	3
A kutatás célja és módszertana	5
Az emberi jogok fontossága	6
Az emberi jogok ismertsége	7

Vezetői összefoglaló

December 10-e az Emberi Jogok Világnapja. Ebből az alkalomból a Századvég Alapítvány közvélemény-kutatást végzett, melyben az emberi jogok fontosságára és ismertségére vonatkozó kérdésekkel szondázta az állampolgárokat. A kutatás eredményéből megállapítható, hogy a válaszadók kiemelkedően nagy száma tekinti fontosnak az emberi jogokat Magyarországon. A kutatásban arra is kértük a válaszadókat, hogy segítség nélkül nevezzenek meg három emberi jogot. A kérdésre adott reakciókból az állapítható meg, hogy az emberek – noha szinte valamennyiük számára kiemelten fontos a kérdéskör – nehezen tudnak megnevezni konkrét emberi jogokat. A megkérdezettek legnagyobb arányban az emberi méltóság, a tulajdon és a lakhatás, valamint általánosságban a státuszbiztonság csoport körébe tartozó emberi jogokat tudtak megnevezni. Az eredmények azt mutatják, hogy ma Magyarországon az átlagemberek nem kizárólag a jogtudományi értelemben legjelentősebbnek gondolt jogokat tekintik emberi jogoknak. A jogi hierarchiában elfoglalt helytől függetlenül nagyobb eséllyel neveznek meg olyan emberi jogokat, amelyek a mindennapi életüket közvetlenül érintik. A kutatásból az is egyértelműen megállapítható, hogy második legnagyobb csoportként a klasszikus szabadságjogok ismertek, azok közül is kiemelkedő a véleménynyilvánításra vonatkozó említésszám. A kutatás végezetül arra is rávilágított, hogy a megkérdezettek számos olyan jogosultságot, egyébként fontos garanciát is emberi jognak tekintenek, amelyek jogtudományi értelemben egyáltalán nem minősülnek annak. Ezekre az említésekre ugyanúgy jellemző, hogy szinte kizárólag olyan jogosultságok bukkannak fel, amelyek a mindennapi emberek életét közvetlenül és jelentősen befolyásolják. A válaszokban előfordul többek között az árvák védelme, a „büntetőjog”, a békében egymás mellett élés, a bántalmazott nők védelme, az ingyenes orvosi ellátás, a szabad orvosválasztás, a közbiztonság, az ember becsülete és segítségre jogosultsága, a normális élethez való jog, a tiszta levegőhöz való jog, a tisztességes megélhetéshez való jog, a nyugdíjhoz való jog, az „élhetőség” joga, a szórakozáshoz való jog, a táplálkozáshoz való jog, a demokrácia és a testvériség mint emberi jog is.

Az Emberi Jogok Világnapja és magyarországi környezete

A második világháborút követően létrejövő Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) alapokmánya hozta létre az Emberi Jogok Bizottságát, melynek feladata az emberi jogok megerősítése és védelme lett. Ennek érdekében a bizottság elkészítette az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (a továbbiakban: Nyilatkozat) szövegét¹, melyet az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én fogadott el hivatalosan. Ez az első olyan átfogó jellegű nemzetközi emberi jogi dokumentum, amely felvázolja a demokratikus társadalom alapját alkotó alapvető jogokat. Ezek négy csoportba sorolhatóak: az ember szabadságjogai; az ember és a család, az ember és a társadalom összefüggéseiben felfogott jogok; a vallásszabadság, a kommunikációs és politikai jogok; végül a gazdasági, szociális és kulturális jogok csoportja.

Az ENSZ Közgyűlése 1950 decemberében határozatot hozott arról, hogy a Nyilatkozat elfogadása tiszteletére minden év december 10-e az emberi jogok napja legyen. Ennek keretében a világ számos országában tartanak különböző politikai, szakmai és a szélesebb közönség érdeklődésére is számot tartó kulturális és egyéb rendezvényeket.

Magyarországon az emberi jogok a XIX. századtól kezdve jelentek meg politikai dokumentumokban, majd jogszabályok rendelkezéseiben. Az 1946-os ún. kisalkotmány deklarálta, hogy a köztársaság polgárai részére biztosítja az ember természetes és elidegeníthetetlen jogait, a magyar nép számára a rendezett együttélést és a más népekkel való békés együttműködést. Az 1949-es sztálinista Alkotmány nem garantált minden ember számára alapvető jogokat, ehelyett formálisan kizárólag az állampolgárok jogait és kötelelességeit rögzítette. A korszak jogrendszere és jogalkalmazása ugyanakkor világossá tette, hogy az alkotmányos szinten rögzített jogok csak papíron léteztek, a minden-

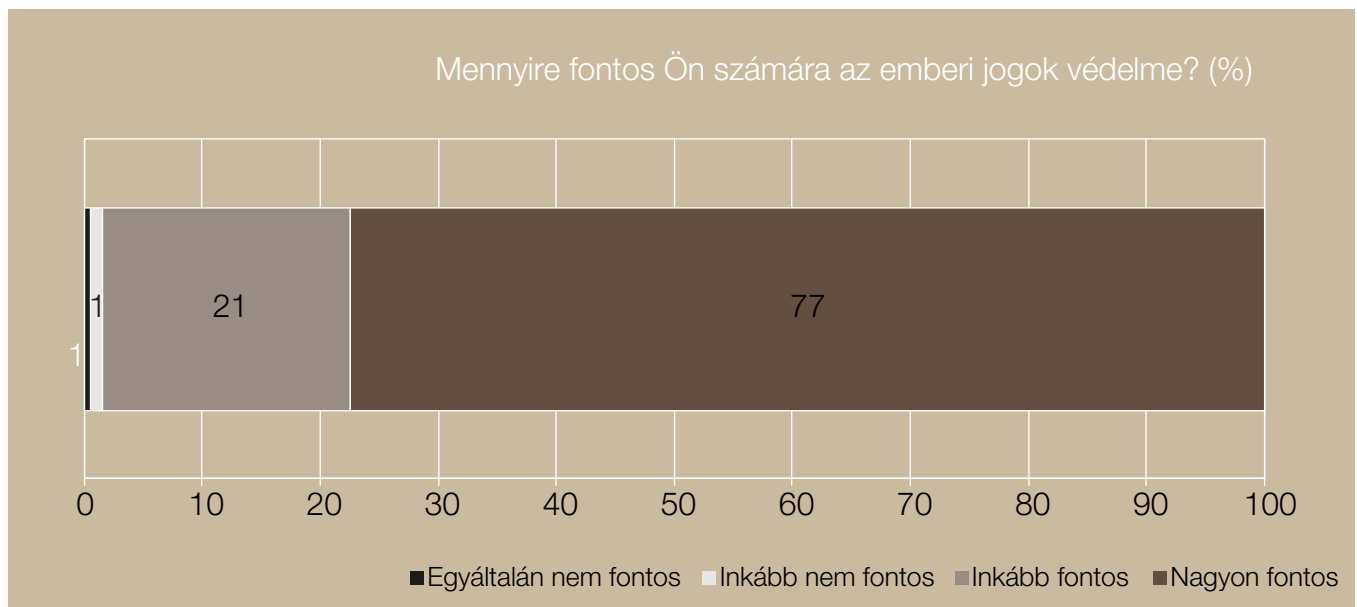
¹ A nyilatkozat magyar szövegét lásd <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=hng>

napok világában nem volt valódi tartalmuk. A rendszerváltás időszakában jelent meg az alapvető jogok tényleges garanciarendszere az Alkotmányban.

Magyarország 2012. január 1-jétől hatályos Alaptörvénye önálló, Szabadság és felelősség címet viselő fejezetben tartalmazza az alapjogokra vonatkozó alkotmányos szintű szabályokat, mely szimbolikusan is kifejezi az emberi jogok jelentőségét. Az újonnan megalkotott alkotmányok a modern tendenciák alapján támaszkodnak a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban foglaltakra. Ennek megfelelően Magyarország Alaptörvénye az egyes alapvető jogok meghatározásánál a nemzetközi emberi jogi egyezmények megfogalmazását követi. Az Alaptörvény emberi jogi katalógusa leginkább a legmodernebb emberi jogi dokumentumra, az Európai Unió Alapjogi Chartájára épít, mely a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével 2009. december 1-jétől uniós értelemben is kötelező erejűvé vált. A klasszikus politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogok mellett az Alaptörvény több új, korábban az Alkotmányban nem nevesített alapjogot is megfogalmaz. Újdonságként tartalmazza például a fogyasztók, a fogyatékkal élők védelmét, a klónozás tilalmát, a megfelelő hatósági ügyintézéshez való jogot, illetve a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés jogát. Nagy hangsúlyt fektet továbbá az Alaptörvény a jövő nemzedékek jogainak védelmére is, és az egészséges környezethez való jog mellett például megfogalmazza a „szennyező fizet” elvét, valamint előírja a természeti erőforrások védelmének kötelezettségét is.

A kutatás célja és módszertana

A kutatás célja egyrészt annak vizsgálata volt, hogy a lakosság mennyire tartja fontosnak az emberi jogok kérdéskörét Magyarországon. A kutatás másrészt arra vállalkozott, hogy feltérképezze, a megkérdezettek mit tekintenek emberi jogoknak. Ebből következően a kérdések legfőképpen arra irányultak, hogy az emberek milyen jogokat rendelnek az emberi jogok mint fogalom mellé, és milyen jogosultságokat tudnak emberi jogként megnevezni. A telefonos kérdőíves közvélemény-kutatás 2013. november 16-25. között készült, amelynek során 2000 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt korú személyt kérdeztünk meg CATI-módszerrel. Az elemzésben közölt adatok legfeljebb plusz-mínusz 2,2 százalékponttal térhetnek el a mintavételből fakadóan attól az eredménytől, amit az ország összes felnőtt lakosának megkérdezése eredményezett volna. A mintavételből fakadó hibákat iteratív súlyozás segítségével korrigáltuk. A minta összetétele a legfontosabb szocio-demográfiai tényezők szerint (nem, kor, iskolai végzettség, településtípus) megfelel a felnőtt magyar lakosság arányainak.

Az emberi jogok fontossága

Az Alaptörvény alapjogi fejezetének első cikke leszögezi, hogy „[a]z ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.” Az Alaptörvény tehát nem hozza létre, nem konstituálja az emberi jogokat, azok az alkotmányos deklaráció hiányában is léteznek. Az Alaptörvény és a teljes jogrend feladata csupán a jogok tiszteletben tartása és védelme. Az emberi jogok kifejezés általánosságban nem a jogok összességét jelenti, hanem olyan jogokat, amelyeknek magasabb rendű alapjuk van, és emberi lényként illetnek meg mindenkit.

A Századvég közvélemény-kutatása szerint a magyar lakosság 98 százaléka szerint fontos vagy nagyon fontos az emberi jogok védelme. A fontosságot jelzi, hogy a kérdésre adott válaszok átlaga 1-től 4-ig terjedő skálán 3,7 pont. A kapott válaszok alapján látható, hogy a kérdés megítélése nincs kapcsolatban az életkorral, az iskolai végzettséggel, a munkahely szerinti státusszal vagy a lakóhellyel. Megállapítható ugyanakkor, hogy azok a csoportok tartják a legfontosabbnak az emberi jogok védelmét, akik – különösen szociális értelemben – rosszabb helyzetben vannak vagy ilyen helyzetben levőnek tartják magukat: az idősebb korosztályok (nyugdíjasok), a munkanélküliek és a segélyből élők. Összességében tehát elmondható, hogy az emberi jogok kérdésköre összefüggésben áll a megkérdezettek szociális körülményeivel. Feltételezhetően ez abból következik, hogy a rosszabb szociális helyzetben lévők az emberi jogok érvényesülésén keresztül várják helyzetük javulását, ezért számukra ez a terület még a többi megkérdezetthez képest is kiemelt jelentőségű.

³ <http://www.kormany.hu/hu/gyik/kormanyzati-intezkedesek-a-lakashitelesek-erdekeben>

Az emberi jogok ismertsége

A kutatás során a megkérdezetteknek először meg kellett nevezniük három, általuk ismert emberi jogot. A 2000 megkérdezett közül 1385 fő, azaz 69 százalék tudott megnevezni minimum egy emberi jogot, míg második említésre 1152, harmadik említésre pedig 786 érdemi válasz érkezett. Ez az arány azt feltétlenül mutatja, hogy noha az emberek számára kiemelt jelentőségű az emberi jogok védelme, az emberi jogok mint fogalom alá vonható konkrét jogok említése kevésbé kedvező eredményt mutat. A három spontán említés együttes eredménye alapján elmondható, hogy a válaszadók nem vagy nem kizárólag az Alaptörvény által explicit tartalmazott és az alkotmányjog-tudományi értelemben vett kiemelt státuszú emberi jogokat tudják megnevezni. A klasszikus értelemben kiemelt jelentőségűként kezelt emberi jogok közül leginkább az emberi méltósághoz való jog, az élethez való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága ismert a lakosság körében. A meg-

kérdezettektől kapott válaszokból az állapítható meg, hogy az átlagemberek az emberi jogokat nem az alkotmányos hierarchia alapján, hanem a saját mindennapi tapasztalataikból táplálkozó értékítélet szerinti prioritási sorrendben tudják megnevezni. Ez tükröződik például a tulajdonhoz és a lakhatáshoz való jog kiemelt szerepében. A két jog összekapcsolása a kutatási adatok alapján látszott szükségesnek, mivel a válaszokból egyértelműen az derült ki, hogy a két jog a megkérdezettek fejében egységben jelenik meg. Jól látható végezetül, hogy nagyon jelentős említésszámmal jelennek meg az egyéb kategóriába sorolt jogok, melyekre szintén az a jellemző, hogy jelentős mértékben olyan jogosultságokat takarnak, amelyek az egyes emberek mindennapjait közvetlenül érintik.

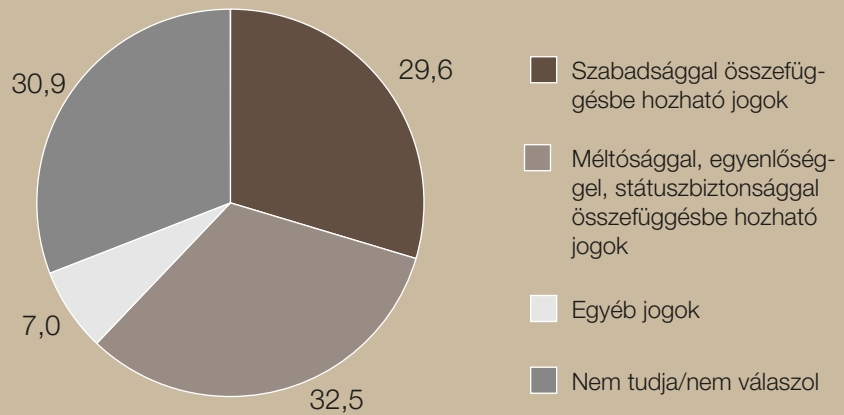
Összességében elmondható, hogy a válaszadók által megnevezett emberi jogokból két nagyobb csoport képezhető. Egyrészt markánsan kirajzolódik egy csoport, amely az emberi léthez leginkább és legáltalánosabb kapcsolható emberi méltósághoz való jog és az azzal a válaszadók alapján is szoros összefüggésben álló egyenlőség és státuszbiztonság elnevezéssel írható le. Ebben a csoportban jelennek meg azok az említések is, amelyek az emberhez méltó lét anyagi alapját jelentik a válaszadók szemében: például a tulajdonhoz és lakhatás valamint a munkához és a vállalkozáshoz való jog. Jól látható, hogy a válaszadók körében az emberi lét anyagi alapját jelentő valamennyi jog (pl. tulajdon, munka, lakhatás) kiemelten fontos. Ez is egyértelműen mutatja, hogy a válaszadók alapvetően nem a jogi normarendszer alapján gondolkodnak az emberi jogok kérdéséről, melyben a kikényszeríthetőség, „erősség” szempontjából az emberi méltóság és a lakhatáshoz való jog például a két szélső pólusnak tekinthető, hanem egy olyan sajátos sorrendet állítanak fel, amelyben az alkotmányjog által kiemelt jogok mellett a mindennapi életük szempontjából kulcsfontosságú garanciák is megjelennek kiemelt státuszú emberi jogként.

A második jól körülhatárolható válaszcsoporthoz a szabadsággal, a személyi autonómiával és a cselekvési lehetőségekkel összefüggésbe hozható jogok köre. A válaszadók jelentős része tudott megnevezni ebbe a csoportba rendezhető emberi jogot: leggyakrabban a véleménynyilvánítás szabadságát, az általános szabadságot, a gyülekezési jogot vagy a lelkiismereti és vallásszabadsághoz fűződő jogot.

Az emberi jogok ismerete kapcsán adott válaszok végezetül rávilágítottak arra, hogy a megkérdezettek számos olyan alapvető, garanciális jogot is emberi jognak gondolnak, amelyet jogtudományi értelemben nem vagy nem feltétlenül tekintünk annak. A kutatás során említették többek között az árvák védelmét, a „büntetőjogot”, a békében egymás

mellett élést, a bántalmazott nők védelmét, az ingyenes orvosi ellátást, a szabad orvosválasztást, a közbiztonságot, az ember becsületét és segítségre jogosultságát, a normális élethez való jogot, a tiszta levegőhöz való jogot, a tisztességes megélhetéshez való jogot, a nyugdíjhoz való jogot, az „élhetőség” jogát, a szórakozáshoz való jogot, a táplálkozáshoz való jogot, a demokráciát és a testvériséget mint emberi jog is.

Kérem, nevezzen meg három emberi jogot!
(első spontán említés, releváns %)

Kérem, nevezzen meg három emberi jogot!
(első spontán említés, releváns %)

